

УДК 378.017:331.54-021.414(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-422-436](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-422-436)

Коберник Олександр Миколайович доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (067) 750-28-27, <https://orcid.org/0000-0001-5734-8540>

Білецька Ірина Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (097) 997-92-33, <https://orcid.org/0000-0002-3372-9100>

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкриваються теоретико-методичні засади удосконалення процесу формування ціннісного ставлення здобувачів педагогічних закладів освіти до майбутньої професійної діяльності. Стверджується, що сучасна вища педагогічна школа ще недостатньо уваги приділяє раціональному співвідношенню і взаємозв'язку соціокультурних, освітніх, професійних і особистісних цінностей студентів і дотримується традиційних підходів в організації професійної підготовки. Ці обставини вимагають від закладів вищої освіти реформування освітнього простору з позиції аксіологічного підходу, який розкриває цінність професійної діяльності для суб'єкта в особистісному, освітньому та соціокультурному аспектах, здійснення підготовки фахівців у контексті формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Доводиться, що процес формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до професійної діяльності є цілеспрямованим, систематичним, послідовним, діалектичним рухом здобувача вищої освіти до добровільно прийнятої ним мети, а результатом цього руху є набуття майбутнім фахівцем системи професійних цінностей та ідеалів, розширення його духовних потреб та інтересів, соціально-цінних мотивів, збагачення емоційної сфери, моральних та естетичних

почуттів, здатності до емпатії, опанування прикладних професійних умінь, навичок, звичок, досвіду, саморефлексії.

Обґрунтовано провідні шляхи удосконалення процесу формування ціннісного ставлення здобувачів вищих педагогічних закладів освіти до майбутньої професійної діяльності: мотивація в них ціннісного ставлення до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; їх долучення до професійно-ціннісної діяльності у системі аудиторної та позааудиторної роботи; розвиток діалогічно-комунікативної взаємодії у професійно-ціннісному середовищі.

Ключові слова: формування, цінність, ставлення, ціннісне ставлення, професійна діяльність, майбутні педагоги, вищий педагогічний заклад освіти.

Kobernyk Oleksandr Mykolajovych Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Pedagogy and Educational Management Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (067) 750-28-27, <https://orcid.org/0000-0001-5734-8540>

Biletska Iryna Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Languages Theory and Practice, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (097) 997-92-33, <https://orcid.org/0000-0002-3372-9100>

FORMATION OF A VALUE-BASED ATTITUDE TO FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF STUDENTS IN PEDAGOGICAL INSTITUTIONS

Abstract. The article reveals the theoretical and methodological principles of improving the process of forming a value-based attitude to future professional activity of students in pedagogical educational institutions. It is claimed that the modern higher pedagogical school still does not pay enough attention to the rational relationship and interconnection of socio-cultural, educational, professional and personal values of students and adheres to traditional approaches in the organization of professional training. These circumstances require higher education institutions to reform the educational space from the standpoint of an axiological approach, which reveals the value of professional activity for the subject in personal, educational, and sociocultural aspects, to train specialists in the context of forming a valuable attitude to future professional activity.

It is proved that the process of formation of a valuable attitude to professional activity in future teachers is a purposeful, systematic, consistent,

dialectical movement of the student of higher education towards the goal voluntarily accepted by him, and the result of this movement is the acquisition by the future specialist of a system of professional values and ideals, the expansion of his spiritual needs and interests, socio-valuable motives, enrichment of the emotional sphere, moral and aesthetic feelings, the ability to empathize, mastering applied professional skills, skills, habits, experience, self-reflection.

The leading ways of improving the process of forming a value-based attitude to future professional activity of graduates of higher pedagogical institutions are substantiated: motivation of their value-based attitude to future professional and pedagogical activity; their involvement in professional value activities in the system of classroom and extra-auditory work; development of dialogic and communicative interaction in a professional and value environment.

Keywords: formation, value, attitude, value-based attitude, professional activity, future teachers, higher pedagogical institution.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні реформи та інтеграція України до загальноєвропейського простору передбачають трансформації і в освітній сфері. На часі постала проблема формування особистості нового типу з високим рівнем розвитку морально-духовних цінностей. З огляду на це освітній простір сьогодення, зокрема закладів вищої освіти, покликаний створити належні умови для соціального та особистісного становлення майбутнього фахівця.

Якість підготовки педагогічних працівників, як підтверджують наукові дослідження, оцінки директорів шкіл та стейкхолдерів відчутно відстають від вимог сучасних закладів загальної середньої освіти, які реалізують Концепцію Нової української школи. І це, в першу чергу, пов'язано з байдужим ставленням до професії, відсутністю моральної цілісності особистості майбутнього педагога. В зв'язку з цим особливої актуальності в галузі державної освітньої політики набуває проблема формування у здобувачів закладів педагогічної освіти ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності у процесі фахової підготовки.

Становлення особистості молодого фахівця – це багатогранний процес, результатом якого є не тільки сукупність професійних знань, умінь та навичок, а й духовний світ майбутнього педагога, його ставлення до оточуючої дійсності, реалій професійної діяльності, його розуміння аксіологічних питань людського буття.

Разом з тим, сучасна вища педагогічна школа ще недостатньо уваги приділяє раціональному співвідношенню і взаємозв'язку соціокультурних, освітніх, професійних і особистісних цінностей здобувачів вищої освіти та дотримується традиційних підходів в організації професійної підготовки.

Ці обставини вимагають від ЗВО реформування освітнього простору з позиції аксіологічного підходу, який розкриває цінність професійної діяльності для суб'єкта в особистісному, освітньому та соціокультурному аспектах, здійснення підготовки фахівців у контексті формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Сьогодні, коли педагогічна теорія долає технократичний підхід до виховання як цілеспрямованого впливу на особистість, аксіологічна теорія закономірно потрапила в поле дослідників. Розв'язання актуальних проблем сучасної педагогічної освіти вимагає звернення до аксіологічних ідей теорії виховання, що багато років плідно розроблялися у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, але через ідеологічні перепони довгий час залишалися незатребуваними виховною практикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Орієнтація педагогіки на нове бачення ціннісних засад освіти, ідеї аксіологічного підходу в професійній підготовці та положення теорії виховання співзвучні спрямованості сучасних педагогічних пошуків.

Педагогічний аспект цінностей, ціннісних орієнтацій та ціннісного ставлення представлений у рамках педагогічної аксіології в роботах І. Беха, О. Вишневського, В. Гінецинського, О. Киричука, В. Сластьоніна, М. Сметанського, О. Сухомлинської, Н. Ткачової, Г. Шевченко та ін.

Наукові дослідження з підготовки педагогічних кадрів присвячені, переважно, таким питанням, як: нові підходи до професійної освіти (Н. Ничкало, Д. Мельничук, І. Осадченко та ін.); організація освітнього процесу у закладах вищої освіти (А. Бугерко, Л. Головка, М. Гутієв, О. Дьомін, О. Кірдан, П. Лузан, О. Полозенко, Л. Ханула та ін.); професійна спрямованість особистості студента (О. Бялик, Л. Сподін та ін.), професійне становлення студентів (С. Виговська та ін.), формування професійної компетентності майбутнього вчителя (О. Браславська, В. Бойченко, В. Лозовецька, С. Совгира, М. Хоменко, С. Ящук та ін.).

Аналіз останніх дисертаційних досліджень з теорії виховання (В. Бурдун, Л. Гуцан, Л. Канішевська, В. Коблик, С. Петров, Д. Попова,

К. Шевчук, Т. Юркова) свідчить, що проблема формування ціннісного ставлення розроблялася переважно в рамках шкільної освіти.

Виховні ж аспекти, а саме формування ціннісного ставлення студентів педагогічного ЗВО до майбутньої професійної діяльності вивчені допоки недостатньо.

Мета статті – обґрунтування теорії і методики удосконалення процесу формування ціннісного ставлення студентів педагогічних ЗВО до майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Формування ціннісного ставлення залежить від усвідомлення суті самого явища «цінність», «ціннісне ставлення», тому що ці поняття є складними, багатограними за змістом та формою виявлення. З метою їх детального дослідження скористаємось відповідним аналізом філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури.

У результаті вивчення наукових джерел ми виокремили такий філософський підхід, у якому цінність визначають як значущість та ідеал одночасно. Цю концепцію розвивали В. Тугарінов та О. Дробницький у рамках суб'єктно-об'єктних відносин. Невипадково О. Дробницький акцентував свою увагу на тому, що цінність є специфічною формою прояву відносин між суб'єктом та об'єктом з приводу задоволення потреб та інтересів суб'єкта. «Цінність є моментом практичного ставлення до дійсності, який відноситься до того, що можна оцінювати, приймати чи відхиляти, перетворювати в мотив та мету поведінки. Цінність – це своєрідна форма прояву відносин між суб'єктом та об'єктом, при якому якості об'єкта підлягають оцінці, відповідно до того, як вони задовольняють потребу суб'єкта» [1, с. 32]. Такі дефініції цінності підкреслюють не стільки значущість зовнішніх об'єктів для суб'єкта, скільки його особисте ставлення до них, яке виражається за допомогою оцінки.

Вчені-соціологи розглядають цінності як нормативи та регулятори діяльності, а їх провідною позицією – формування ціннісної системи особистості, що пов'язано та залежить від рівня розвитку суспільства та його культури.

Цінність як ключове поняття аксіології представлена також у царині психолого-педагогічних наук. Психологи розглядають цінність як елемент структури особистості. С. Рубінштейн зазначає: «Цінність – значущість для людини чого-небудь у світі, це те, що є предметом, потім стає метою діяльності, спонукає людину до дії, має бути значущим для неї: ставлення, яке втілюється саме в дії, до того, що є значним для суб'єкта, є джерелом, що породжує дію, – його мотивом і тим, що наділяє його змістом для суб'єкта» [2, с. 106].

Поняття «ставлення» широко застосовується в різних науках. У філософії, наприклад, це поняття характеризується як взаємозв'язок елементів певної системи. Існує дві точки зору з цього приводу. Перша – полягає в тому, що ставлення є характеристикою об'єктивно, реально існуючого зв'язку між явищами та об'єктами дійсності, не залежно від потреб та інтересів суб'єкта, так званий теоретико-пізнавальний чи природничо-науковий підхід.

Інша точка зору відкриває особливості суб'єктивної, особистісної точки зору індивіда, його розуміння цього зв'язку, так званий ціннісний підхід, продукт якого – знання про дійсність з точки зору потреб та інтересів суб'єкта. Ціннісний підхід, за твердженням П. Копніна, «прагне, як в самому об'єкті, так і в його відображенні в свідомості акцентувати увагу на людському ставленні, оцінити все з точки зору закладених в об'єкті можливостей задовольняти потреби людей. Він бере не знання в чистому вигляді, а його втілення в матеріальній та духовній культурі, яка здатна слугувати людині та її цілям» [3, с. 98].

Представники педагогічної аксіології розглядають людину та людське суспільство як вищі цінності буття та носії ціннісної свідомості, ціннісного ставлення, ціннісної поведінки, а цінності як орієнтир діяльності та поведінки людини лише за умов сформованості у неї ціннісних: свідомості, ставлення, установок [4].

Отже, ціннісне ставлення – це свідома позиція особистості щодо значущості складових об'єктивної реальності, ціннісне ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності ми розглядаємо як цілісне, інтегративне утворення в структурі особистості майбутнього педагога, сутність якого полягає: в усвідомленні соціальної значущості педагогічної професії; наявності стійких професійних інтересів до праці в сфері освіти; прагненні до творчої професійної діяльності.

Ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності формується через усвідомлення особистістю значущості цієї діяльності, розвитку стійких професійних інтересів, емоційне переживання результатів своєї праці, виховання прагнення до активної творчої праці, а отже з позитивної мотивації.

Формування мотивації професійної діяльності здійснюється за двома напрямками: перетворення загальних мотивів особистості в професійні та зміна системи професійних мотивів, яка пов'язана зі зміною рівня професіоналізації. Реалізація першого напрямку полягає, не в останню чергу, в набутті знань та уявлень про майбутню професію. Загальна мотивація наповнюється професійним змістом. Особистість співставляє свої мотиви з вимогами професії та оцінює професію з

точки зору задоволення своїх потреб. Чим більше можливостей надає професія для задоволення потреб та інтересів людини, тим вища вірогідність долучення до професійної діяльності. Найвищою ефективності у трудовій діяльності людина досягає тоді, коли професія набуває особистісного значення.

Іншим напрямком формування мотивів є зміна мотивації на різних етапах професійного розвитку. Зміна домінуючої мотивації – це індивідуальний процес, що залежить від особистісних якостей, умов праці, навчання, організації діяльності.

Освітній процес педагогічного ЗВО є і середовищем, і етапом професійної підготовки. Виникнення, становлення, актуалізація чи зміна мотивації у майбутнього педагога відбувається саме тут: у процесі професійної підготовки. І, якщо мотивація передбачає задоволення особистісних потреб, то ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності визначається тим, якою мірою ці потреби співпали з вимогами професії.

Ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності у межах мотиваційної сфери особистості студента – майбутнього професіонала має певні ознаки. Головним моментом у становленні мотивації виступає той факт, що в ранній юності складаються особливі внутрішні умови, які ставлять її в центр психічного розвитку – зміна внутрішньої позиції, досягнення у сфері самосвідомості. Вираженням мотивації в ранній юності виступають професійні плани, що є спонукальними щодо сьогодення. Також головним надбанням ранньої юності в становленні мотивації виступає перетворення підліткової мрії про майбутню професію на більш реалістичний, мпрямований на дійсність план дій щодо своєї майбутньої професійної діяльності [5, с. 56].

Вибіркова мотивація особистості в професійному становленні починає виконувати регулятивну функцію відносно всіх проявів і сторін особистості студента, чим забезпечується особистісна стійкість, можливість подолання труднощів, продукування нових цілей і засобів їх досягнення за реалізації вже поставлених. Виникає стійке вибіркоче ставлення до навчальних предметів відповідно до обраної професії. Визначеність навчальної діяльності професійною перспективою виявляється в усіх аспектах навчання. Залучення юнаків і дівчат у реальне професійне середовище дає змогу розкриватися тим їхнім якостям, що властиві професіоналу, який створює необхідні умови для вибору професії. Ставлення до праці виступає значущим чинником у формуванні професійної спрямованості. Забезпечення спадкоємності між навчальною і трудовою діяльністю є центральним моментом у

становленні мотиваційної сфери, а також первинної потреби професіонала, яка формується. В ранній юності відбувається зародження контрольної-оцінної складової, яка пов'язана з проєктуванням себе в професії. Вона виражається в аналізі специфіки умов її здійснення (професійних, соціальних, особистісних) і своїх особливостей в їх відношенні до вимог професії. Мотивація та діяльність суб'єкта щодо оволодіння професією перебувають в діалектичній єдності. Залучення до професійної діяльності змінює тенденції в у виникненні мотивації, але і мотивація, що вже склалася, визначає успішність освоєння майбутньої професії й формування нових особистісних структур. Серед найважливіших перетворень мотиваційної сфери професійного становлення виділяється така тенденція, як підвищення ролі внутрішньої мотивації [6, с. 28].

Підсумком становлення й основою подальшого розвитку мотивації виступають осмислення своєї майбутньої професії та себе в ній, виникнення певного ставлення до своєї праці, а також готовності до активної самостійної діяльності в професійній сфері й прагнення до вдосконалення у професії. Таким чином, активність, що спонукається мотивацією, на етапі професійної підготовки спрямована на конструювання не тільки своєї практичної діяльності, а й себе самого як професіонала. І в той же час мотивація сама стає предметом самовиховання.

Ціннісно зумовлена мотивація виступає не як мимовільний процес, а як процес, що успішно протікає тільки в системі доцільно організованої життєдіяльності майбутнього професіонала, чим забезпечуються всі її перетворення, її диференціація й інтеграція в систему особистості [7, с.19-24].

Ціннісна мотивація є стрижнем процесу професійної самореалізації особистості й визначає основні напрямки збагачення професійного досвіду, подальшої диференціації та інтеграції Я-концепції, набуття нових професійних знань, навичок та умінь.

У процесі оволодіння професією педагога потреби та інтереси студента виникають та деталізуються внаслідок усвідомлення професійних перспектив й адекватної оцінки неузгодженості вимог до перспектив з наявними схильностями, знаннями та вміннями. В цьому випадку перспективи виступають в якості окремої мети студента. Формування й підтримка стійкої мотивації особистості студента виступає безперервним процесом узгодження вимог до перспективи за допомогою діяльності на основі зворотного зв'язку.

У контексті формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності мотивація характеризується мотивами вибору

професії та усвідомленням особливостей майбутньої професійної діяльності; позитивною мотивацією навчальної діяльності, потребою в професійному самовдосконаленні; адекватністю самооцінки.

Для формування мотивації важливим є середовище, в якому перебуває людина: чи відповідає це професійне середовище здібностям і потребам людини, чи зможе вона повноцінно реалізувати себе в ньому. Для того, щоб успішно реалізувати себе в своїй професії, бути висококваліфікованим педагогом, необхідно також розумітися на проблемах сучасної освіти і педагогіки. Іншими словами, сучасний педагог успішно компонує в собі спрямованості з різних сфер життя та професійної діяльності, що дозволяє йому гнучко реагувати на різні ситуації, що виникають в соціумі. Тому навчання у педагогічному ЗВО повинне забезпечувати такий розвиток, внаслідок якого формується не тільки спрямованість на професію, яку здобувають студенти, а й розвивається усвідомлення, що для того, щоб бути успішним, необхідно мати, або розвивати в собі ще й інші важливі для життя моральні та соціальні якості, знання, вміння, навички, компетентності.

У професійному становленні майбутнього педагога суттєвим є не лише усвідомлення соціального значення та важливості вчительської праці, а й бажання майбутнього фахівця реалізувати свої знання, вміння та навички у діяльності. Майстром своєї справи можна стати лише тоді, коли прагнення до професійної діяльності є ціннісним, особистісно значущим для студента, є метою його професійного та особистісного розвитку.

Професійно-ціннісну діяльність ми розуміємо як діяльність, у процесі якої розвивається активність студентів у набутті професійних знань, умінь та навичок з метою формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Долучення студентів до професійно-ціннісної діяльності доречно здійснювати через професійно-ціннісне спрямування інформації та засвоєння соціально-значимих та професійно-необхідних умінь та навичок, зразків професійної поведінки, завдяки чому відбувається самокорекція ціннісних орієнтацій особистості.

Формування у студентів системи професійних цінностей відбувається завдяки долученню їх до професійно-ціннісної діяльності – зустрічі з провідними фахівцями регіону в галузі освіти, знайомство з історією педагогічного ЗВО, загальні заходи професійного спрямування, практичні заняття, тренінги з розвитку комунікативної компетентності у студентів.

Цінності професійної діяльності ми умовно поділили на внутрішні та зовнішні. Так, до зовнішніх цінностей професійної діяльності

належить все цінне для суб'єкта діяльності (престиж, прибуток, влада, освіта), до внутрішніх цінностей ми відносимо те, що є цінним саме для конкретної діяльності, якими якостями повинен володіти суб'єкт для її успішного здійснення (мобільність, комунікативна компетентність, ціннісне ставлення до професійної діяльності). Долучення студентів до системи професійних цінностей активує спрямованість особистості [8].

Ціннісне спрямування інформації відбувається в процесі професійного спілкування, яке здійснюється у системі аудиторної та позааудиторної роботи ЗВО. За умов ціннісного спрямування інформації у ЗВО вона має бути: своєчасною, достовірною, зрозумілою, повною та корисною. Якщо інформація не є своєчасною, то вона може бути або запізною, або випереджальною. Обидва ці типи інформації є однаково негативними, тому що запізна інформація не дає можливості повноцінно засвоювати знання, інтерес випереджає надходження нового матеріалу, зникає зацікавленість студентської аудиторії; і, навпаки, випереджальна інформація не може бути засвоєною, тому що студент повинен її отримати, зрозуміти, запам'ятати і вміти користуватися у майбутньому. Великий обсяг випереджальної інформації також призводить до втрати зацікавленості через накопичення зайвих термінів і понять, якими людина не може користуватися.

Проведення бесід студентів з провідними фахівцями регіону в галузі освіти відображає їхнє ціннісне ставлення до професійної діяльності, і таким чином створює зразок для наслідування та спонукає студентів проявляти активність у отриманні професійних знань, умінь та навичок.

Долучення студентів до професійної соціально-комунікативної діяльності теж сприяє усвідомленню себе особистістю, фахівцем, професіоналом, наближує до професійної майстерності. Участь студентів у професійних олімпіадах, конкурсах педагогічної творчості, турнірах, виставках сприяє розвитку професійних умінь та навичок, закріпленню необхідних спеціальних знань.

Зокрема, проведення щорічних конкурсів педагогічної творчості, як свідчить досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, впливає на розвиток інтересу до своєї майбутньої професійної діяльності, створює необхідні передумови для самовдосконалення, творчої самореалізації, застосування теоретичних знань на практиці. Участь у волонтерській діяльності: робота з престарілими особами, дітьми з особливими освітніми потребами сприяє вихованню у студентів почуття поваги до себе як майбутнього фахівця, створює відчуття долучення до важливої та необхідної діяльності для країни та суспільства.

Вся сукупність навчальних дисциплін, педагогічних практик залишилась би нейтральним фактором, якби за кожним із цих видів діяльності не стояла особистість викладача ЗВО, що втілює образ професіоналізму, у справах втілює стандарт ставлення до реалій соціального та професійного буття. В першу чергу з ним порівнює себе майбутній фахівець-педагог, на його прикладі будує програму свого власного розвитку, у ньому знаходить зразок для наслідування. У цьому аспекті виховне значення має кожна деталь, дрібниця в образі та спілкуванні педагога, що виражає його особистісну та суспільну позицію, його світосприйняття, ставлення до природи, людей, самого себе, соціальної та професійної діяльності.

В зв'язку з цим варто відмітити особливу роль куратора як суб'єкта виховання в процесі професійного становлення студентів. У ЗВО виконання обов'язків куратора є дещо формальним. Але при належному виконанні ролі наставника, куратор має величезний виховний потенціал в особистісному та професійному становленні майбутнього фахівця; він є організатором різноманітної діяльності студентів, моделює виховне середовище, у якому й відбувається професійне виховання студентів.

Результативність становлення професійних та особистісних якостей майбутнього педагога суттєво залежить від створеного в педагогічному закладі освіти професійно-ціннісного освітнього середовища, під яким розуміють систему впливу та умов формування особистості професіонала за заданим зразком, а також можливості для його формування, що знаходяться в соціальному та просторово-предметному оточенні. Професійно-ціннісне середовище сприяє: зміні позиції студента; створенню можливостей для зміни стереотипів; формуванню позитивної моделі поведінки особистості; реалізації активності студентів; динамізму та інтенсивності спілкування; створенню сприятливої емоційно-психологічної атмосфери [9].

В роботах сучасних науковців виокремлено наступні параметри професійно-ціннісного середовища: насиченість, доступність та узгодження з ціннісними орієнтаціями студентів, створення гармонійної атмосфери партнерства, емоційність та ціннісний зміст [9, с. 81].

Насиченість професійно-ціннісного середовища є якісною характеристикою та забезпечується кількістю заходів професійно-ціннісного спрямування, кількістю суб'єктів виховання в цьому середовищі, щільністю методичного забезпечення.

Доступність професійно-ціннісного середовища означає долучення всіх бажаючих суб'єктів професійної підготовки до цього

середовища. Цей параметр професійно-ціннісного середовища також спирається на принципи гуманізму, демократизму та культуровідповідності, забезпечуючи свободу вибору учасників процесу професійної підготовки.

Узгодженість з ціннісними орієнтаціями студентів характеризує професійно-ціннісне середовище як таке, що надає суб'єктам середовища можливість задоволення своїх ціннісних орієнтацій на спілкування, професію, пізнання самостійність та творчість.

Гармонійна атмосфера партнерства як один з параметрів професійно-ціннісного середовища, створюється завдяки виростанню форм та методів навчальної та виховної роботи ЗВО.

Емоційність професійно-ціннісного середовища – параметр середовища, що характеризує зміст, якість та динаміку емоцій та почуттів, що виникають у суб'єктів взаємодії. Змістовний бік емоційності професійно-ціннісного середовища представлено ситуаціями, що мають особливе значення для суб'єкта (студента), наприклад «ефект зустрічі». Емоційність середовища підштовхує до активності та тим самим сприяє формуванню у студентів ставлення до професійної діяльності як до соціально та особистісно значущої потреби та фактору, що створює можливості особистісного зростання [4].

В основу професійно-ціннісного середовища закладена провідна ідея про педагогічної взаємодії, яка існує у вигляді двох компонентів: змісту та стилю. Зміст взаємодії визначає, з якого приводу виникає та чи інша взаємодія, а стиль вказує на те, як людина взаємодіє з оточуючими.

Для продуктивної взаємодії важливо: характер активності в позиції з партнером (гуманітаризація освіти передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини); характер поставленої мети (важлива спільна розробка близької та далекої мети); характер відповідальності (відповідальність за результат несуть всі учасники взаємодії).

Практична взаємодія людей супроводжується спілкуванням, а це досить складний різноплановий процес встановлення та розвитку контактів та зв'язків між людьми, які виникли завдяки потребі у спільній діяльності та передбачають обмін інформацією й напрацювання єдиної стратегії взаємодії.

При організації процесу професійної підготовки студентів у вищій школі ми надаємо спілкуванню особливого значення. Це зумовлено функціями педагогічного спілкування: організаційною, інформаційною, ціннісно-орієнтованою, розвивальною та корегувальною [10, с. 39]. З позиції аксіологічного підходу спілкування передбачає прийняття партнерами цінностей один одного, орієнтацію кожного на розуміння і визнання один одного.

Професорсько-викладацький склад закладу вищої педагогічної освіти покликаний створити необхідні умови для плідного діалогу зі студентами, здійснити належний освітній процес під час лекцій, семінарів, дискусій, тренінгів, публічних, групових та індивідуальних форм обговорення питань, які цікавлять студентську аудиторію. При цьому потребує особливої уваги готовність викладачів брати участь у публічних дискусіях, колективних обговореннях, вечорах запитань і відповідей, професійних клубах, громадських слуханнях, присвячених актуальним проблемам розвитку вітчизняної освіти і педагогіки.

Висновки. Отже, процес формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до професійної діяльності є цілеспрямованим, систематичним, послідовним, діалектичним рухом здобувача вищої освіти до добровільно прийнятої ним мети, а результатом цього руху є набуття майбутнім фахівцем системи професійних цінностей та ідеалів, розширення його духовних потреб та інтересів, соціально-цінних мотивів, збагачення емоційної сфери, моральних та естетичних почуттів, здатності до емпатії, опанування прикладних професійних умінь, навичок, звичок, досвіду, саморефлексії.

Провідними шляхами удосконалення процесу формування ціннісного ставлення студентів закладів вищої педагогічної освіти до майбутньої професійної діяльності: мотивація в студентів ціннісного ставлення до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; долучення студентів до професійно-цінної діяльності у системі аудиторної та позааудиторної роботи; розвиток діалогічно-комунікативної взаємодії у професійно-ціннісному середовищі.

Перспективи подальшого пошуку означеної проблеми вбачаємо у визначенні критеріїв оцінки ефективності процесу формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до професійної діяльності, методики діагностування та педагогічних умов.

Література:

1. Дробницький О. Г. Мир оживших предметов. Проблема ценности в философии. Москва : Политиздат, 1967. 351 с.
2. Рубинштейн С. Л. Направленность личности. *Основы общей психологии*. В 2 т. Т. 2. Москва : Педагогика, 1989. С. 103–165.
3. Копнин П. В. Диалектика как логика и теория познания. Київ : Наукова думка, 1973. 324 с
4. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ : Знання України, 2013. 450 с.
5. Цимбалюк І. М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці : навч.-метод. посіб. [2-ге вид.]. Київ : ВД «Професіонал», 2014. 150 с.

6. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва : Педагогика, 1996. 96 с.
7. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности. Москва : Мысль, 1996. 158 с.
8. Гонтаровська Н. Б. Концептуальні засади інноваційного освітнього середовища. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 1. С.75-85.
9. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : теорія, технологія, практика: монографія. Донецьк : Вид-во ДНУ, 2015. 304 с.
10. Бутенко В. Г. Шляхи удосконалення навчально-виховного процесу у вищій школі. *Педагогічні науки*. Вип. XXX. Херсон, 2012. С. 11–16.
11. Психологія особистості: словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.
12. Шахов В. І. Наукові основи змісту педагогіки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. 2019. Вип.8. С. 9–14.

References:

1. Drobnickij, O. G. (1967). *Mir ozhivshih predmetov. Problema cennosti v filosofii [The World of Living Objects. The problem of value in philosophy]*. Moskva : Politizdat [in Russian].
2. Rubinshtejn, S. L. (1989). *Napravlennost' lichnosti. Osnovy obshhej psihologii [Personality orientation. Basics of general psychology]*. (vol. 1-2). Moskva : Pedagogika [in Russian].
3. Kopnin, P. V. (1973). *Dialektika kak logika i teorija poznaniya [Dialectic as logic and theory of knowledge]*. Kiiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Ognev'juk, V. O. (2013). *Osvita v sistemi cinnostej stalogo ljuds'kogo rozvitku [Education in the value system of sustainable human development]*. Kiiv : Znannja Ukraïni [in Ukrainian].
5. Cimbaljuk I. M. (2014). *Pidvishhennja profesijnoi kvalifikacii: psihologija pedagogichnoi praci [Increasing professional qualifications: psychology of pedagogical work]*. (vol. 1-2). Kiiv : VD «Profesional» [in Ukrainian].
6. Jakobson, P. M. (1996). *Psihologicheskie problemy motivacii povedenija cheloveka [Psychological problems of motivation of human behavior]*. Moskva : Pedagogika [in Russian].
7. Aseev, V. G. (1996). *Motivacija povedenija i formirovanie lichnosti [Behavioral motivation and personality formation]*. Moskva : Mysl' [in Russian].
8. Gontarov'ska, N. B. (2010). *Konceptual'ni zasadi innovacijnogo osvitn'ogo seredovishha [Conceptual principles of innovative educational environment]*. *Pedagogika i psihologija - Pedagogy and psychology*, 1, 75-85 [in Ukrainian].
9. Volkova, N. P. (2015). *Profesijno-pedagogichna komunikacija : teorija, tehnologija, praktika [Professional and pedagogical communication: theory, technology, practice]*. Donec'k : Vid-vo DNU [in Ukrainian].
10. Butenko, V. G. (2012). *Shljahi udoskonalennja navchal'no-vihovnogo procesu u vishnij shkoli [Ways to improve the educational process in higher education]*. *Pedagogichni nauki - Pedagogical sciences*, 30, 11–16 [in Ukrainian].

11. Gornostaja, P. P. , Titarenko, T. M. (2001). *Psihologija osobistosti [Psychology of personality]*. Kiiiv : Ruta [in Ukrainian].

12. Shahov, V. I. (2019). Naukovi osnovi zmistu pedagogiki [Scientific foundations of the content of pedagogy]. *Naukovi zapiski Vinnic'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. Serija: Pedagogika i psihologija - Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University. Series: Pedagogy and psychology*, 8, 9–14. [in Ukrainian].